

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, доцента Нестеровича Володимира Федоровича на дисертацію Янковець Інни Володимирівни на тему «Дискримінація та інституційний механізм її подолання в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі «08» право за спеціальністю «081» право. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2020.

Дисертаційна робота Янковець Інни Володимирівни на тему «Дискримінація та інституційний механізм її подолання в Україні» присвячена доволі важливій темі, актуальність якої, як наглядно демонструє конституційно-правовий досвід різних держав світу, не буде вичерпана ніколи через появу все нових і нових форм дискримінації та способів її здійснення. Особливо актуальною тема дискримінації та інституційного механізму її подолання є для сучасної української конституційної практики з огляду на збройний конфлікт, який має місце в окремих районах Донецької та Луганської областей, а також появу у складі України тимчасово-окупованих територій.

Авторка цілком вірно звернула увагу на те, що конституційне право володіє потрібними засобами для пізнання дискримінації у різноманітності її проявів. Основою цих засобів є базові принципи організації та здійснення державної та політичної влади, принципи взаємодії держави із людиною та суспільством, а також права людини. Рівність у правах є лише однією із цінностей, які визначають внутрішнє наповнення правового статусу людини (сторінки 15-16). Тому проведення дослідження дискримінації та інституційного механізму її подолання в Україні саме в рамках конституційно-правового наукового напрямку є більш ніж виправданим та цілком логічним.

Дисертаційне дослідження Янковець І. В. має тісний зв'язок з науковими програмами, планами, темами, які виконуються провідними університетами України. Зокрема, дисертація виконана в межах планової

науково-дослідної теми Національного університету «Одеська юридична академія»: «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (номер державної реєстрації 0116U001842).

Об'єктом дисертаційного дослідження Янковець І. В. визначено суспільні відносини, що виникають у сфері конституційного принципу рівності та заборони дискримінації та суспільні відносини, які виникають у сфері подолання дискримінації, а предметом – явище дискримінації як об'єкта конституційно-правового дослідження та інституційного механізму її подолання в Україні. Виходячи з цього метою роботи є характеристика дискримінації як об'єкта конституційно-правового дослідження та дослідження конституційних аспектів подолання дискримінації через: а) уточнення її сутнісних ознак; б) вивчення норм Конституції України, які гарантують рівність, вільність та гідність прав та свобод людини і громадянина; в) уточнення класифікації видів та форм дискримінації; г) уточнення конституційно-правового інструментарію з врахуванням особливостей дискримінації як об'єкта дослідження; д) уточнення інституційного механізму запобігання та протидії дискримінації.

З урахуванням об'єкта та предмета дисертації для досягнення її мети, дисертанткою сформульовано 9 дослідницьких завдань, що й обумовили структуру роботи та надали можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень щодо дискримінації та інституційного механізму її подолання в Україні, які мають важливе значення для сучасної науки і практики конституційного права.

Структура дисертації Янковець І. В. характеризується цілісністю й логічною послідовністю, що у свою чергу наочно свідчить про системність представленого дослідження, обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Робота складається з вступу, трьох розділів, які у свою чергу об'єднують десять підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Наприклад, в Додатку А дисертанткою у цифровому вимірі наведено категорії справ, у яких діє Уповноважений Верховної Ради

України з прав людини за період 2015-2019 років. До кожного розділу дисертанткою сформульовано окремі висновки, які повністю узгоджуються з загальними висновками дисертації.

Дисертанткою сформульовано власну методологію дослідження, в основу якої покладено філософські, загальнонаукові, міждисциплінарні та спеціальні методи щодо дослідження дискримінації та інституційного механізму її подолання в Україні. Набір наукових методів є виправданим та різностороннім, що у свою чергу дозволило точно та усесторонньо розкрити тему, яка була обрана дисертанткою для цього дисертаційного дослідження.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження дискримінації» авторка розкриває розвиток уявлень про дискримінацію (нерівність) як правове явище, поняття та сутність дискримінації та дискримінація як порушення цінностей вільності, рівності та гідності. Доволі обґрунтованим є висновок дисертантки, що «поява нормативного визначення поняття дискримінації у міжнародних договорах та національних законодавчих актах сприяла формування правових механізмів заборони дискримінації (як неправомірного свавільного обмеження у правах і свободах), а також розвитку уявлень про дискримінацію як метод зрівнювання можливостей у реалізації прав людини для соціальних груп, які перебувають у менш сприятливих умовах» (сторінка 84).

У другому розділі «Конституційно-правовий аналіз видів і форм дискримінації» авторка характеризує види та форми дискримінації, їх класифікації, нові види дискримінації та їх конституційно-правовий аналіз, позитивну та зворотну дискримінацію. Варто погодитися з думкою дисертантки, що «труднощі пізнання дискримінації на сучасному етапі розвитку науки конституційного права зумовлені багатогранністю цього соціально-правового явища. Різноманітними є не лише види дискримінації, але і її суб'єкти; форми дискримінації видозмінюються залежно від специфіки суспільних відносин, правового становища осіб, які завдають та зазнають дискримінації» (сторінка 138).

У третьому розділі «Інституційний механізм подолання дискримінації в Україні» авторська увага охоплює теоретико-правові засади визначення інституційного механізму подолання дискримінації в Україні, позасудовий інституційний механізм подолання дискримінації в Україні, судовий інституційний механізм подолання дискримінації в Україні та міжнародний захист від дискримінації та вплив міжнародних інституцій з питань дискримінації на інституційний механізм подолання дискримінації в Україні. Досить обґрунтованою є пропозиція з усунення виявлених недоліків інституційного механізму дискримінації шляхом визначення складів дискримінаційних адміністративних правопорушень та встановлення адміністративної відповідальності у Кодексі України про адміністративні правопорушення за: дискримінацію у сфері праці та працевлаштування, включаючи заборону дискримінації за віком; дискримінацію за місцем проживання; дискримінацію за сексуальною орієнтацією, гендерною ідентичністю та за гендерною ознакою; дискримінацію осіб з інвалідністю та за станом здоров'я; дискримінацію в сфері послуг та в сфері освіти (сторінка 248).

Отже, аналіз положень трьох розділів дисертації дозволяє констатувати, що результатам дисертаційного дослідження Янковець І. В. притаманний належний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в кожному з трьох розділів дисертації.

Переходячи до оцінки новизни викладених у дисертації основних положень, а також висновків та пропозицій слід відзначити, що у дослідженні авторка поставила перед собою нерозроблені раніше вітчизняною юридичною наукою дослідницькі завдання, розв'язання яких дозволило Янковець І. В. одержати нові наукові результати і виробити ряд новаторських пропозицій. Авторкою на основі опрацювання значного обсягу наукового та практичного матеріалу сформульовано низку висновків, які мають наукову новизну та належним чином обґрунтовані.

Серед елементів наукової та практичної новизни дисертації особливо треба відміти положення, висновки та пропозиції, які характеризуються новаторством, оригінальністю та підкреслюють авторську позицію Янковець І. В. щодо окремих аспектів проблеми дискримінації та інституційного механізму її подолання в Україні. До числа вказаних положень, висновків та пропозицій слід віднести:

1) хронологічний опис розвитку уявлень про дискримінацію як правове явище шляхом вивчення праць вітчизняних та зарубіжних науковців, міжнародних договорів та філософсько-правової спадщини європейських народів;

2) удосконалення визначення поняття «дискримінація» як особливого порушення прав людини і громадянина, сутність якого полягає у запереченні свободи, рівності та гідності особи (групи осіб) або в унеможливленні втілити ці цінності у суспільних відносинах на власний розсуд у формах діяльності, які за змістом та наслідками не порушують прав інших осіб;

3) бачення законодавчого врегулювання протидії дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації через розмежування понять «традиційні» та «уніфіковані» цінності, що дозволить забезпечити рівне ставлення (захист) цих цінностей у суспільних відносинах;

4) визначення способів адаптації європейського досвіду демократичної організації подолання дискримінації та організації належного законодавчого забезпечення подолання дискримінації відповідно до вітчизняних умов.

Отримані під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на вагомому емпіричному матеріалі. Дисертанткою опрацьована значна кількість наукових робіт з обраної теми, а також великий масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження. Список використаних джерел налічує 273 найменування. У якості позитивного моменту слід відзначити, те що джерельна база дисертації

широко представлена оригінальними джерелами, які викладені іноземними мовами.

Практичне значення одержаних результатів дисертації визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних проблем конституційного права України. Зокрема, основні результати дисертаційного дослідження Янковець І. В. були враховані і використані у науково-дослідницькій діяльності – для розуміння явища дискримінації як порушення цінностей свободи, рівності та гідності; у правотворчій роботі – для підготовки нових механізмів подолання дискримінації та проведення наукової експертизи законопроектів на предмет додержання принципу рівності прав людини і основоположних свобод та внесення відповідних коректив у законодавство; у правозастосуванні – для створення нових форм і методів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, розгляду справ судами на засадах верховенства права, поваги до гідності і прав людини, забезпечення рівності та запобігання дискримінації; у навчальному процесі – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників з циклу публічно-правових дисциплін; у правозахисній та громадській діяльності – для посилення механізмів захисту прав людини в органах публічної влади.

Усі публікації авторки за змістом відповідають темі дисертаційного дослідження, доводять повноту опублікування отриманих результатів та наявність їх достатньої кількості. Опубліковані Янковець І. В. праці присвячені різним аспектам досліджуваної проблеми та гармонічно презентують зміст основних положень авторської концепції інституційного механізму подолання дискримінації в Україні.

Ретельний аналіз положень дисертації Янковець І. В. дозволяє стверджувати, що в роботі в достатній мірі присутні авторські думки та авторська позиція, вони є обґрунтованими та аргументованими, а на всі текстові запозичення авторкою зроблені відповідні посилання на використані джерела.

Ознайомлення з анотаціями до дисертаційної роботи Янковець І. В. надає змогу констатувати, що вони стисло, але у повній мірі та точно відображають основні положення та висновки дисертації на тему «Дискримінація та інституційний механізм її подолання в Україні». Як дисертаційна робота, так і анотації до неї зроблені у чіткій відповідності до вимог сучасного українського правопису та юридичної науки.

Водночас, як і будь-яке інше наукове дослідження, дисертаційне дослідження Янковець І. В. має окремі дискусійні положення, які потребують додаткового уточнення, обґрунтування чи пояснення. Серед дискусійних положень зазначеної дисертаційної роботи слід назвати:

1. У роботі досить детально розглянуто міжнародний захист від дискримінації та вплив міжнародних інституцій з питань дискримінації на інституційний механізм подолання дискримінації в Україні, у той час як питанню зарубіжного досвіду інституційного механізму подолання дискримінації приділено вкрай мало. Дисертація б тільки виграла, якщо б авторка більш детально проаналізувала зарубіжний досвід інституційного механізму подолання дискримінації та порівняла його з відповідним українським досвідом. Це б у свою чергу стало важливим підґрунтям для вдосконалення вітчизняної моделі правозахисної діяльності у частині протидії різним проявам дискримінації на основі врахування прогресивного зарубіжного досвіду.

2. У рамках інституційного механізму протидії дискримінації в Україні авторці варто було б більшу увагу звернути питанню участі громадськості у посиленні заходів щодо протидії дискримінації в Україні. Діяльність правозахисних громадських об'єднань помітно доповнює заходи щодо протидії дискримінації в Україні шляхом здійснення власної правозахисної діяльності, а також покращує діяльність державних органів у цій сфері через надання експертної, науково-методичної допомоги відповідним державним органам, здійснення громадської експертизи діяльності цих органів з питань дискримінації.

3. Видається дещо дискусійною пропозиція щодо запровадження в Україні Комітету по запобіганню та протидії дискримінації як центрального органу виконавчої влади, який має забезпечити ведення державної політики у сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина, зокрема із запобігання та протидії дискримінації в Україні. На моє переконання створення ще одного правозахисного державного органу саме в системі виконавчої влади є мало ефективним через наявність доволі високих субординаційних зв'язків в органах влади. Крім того, проблема інституційного механізму протидії дискримінації в Україні лежить не стільки в кількості органів державної влади, які здійснюють свою діяльність у цій сфері, скільки в якості їхньої роботи, яка доволі часто є малоефективною, що виражається у домінуванні формального підходу щодо протидії дискримінації та дублюванні органами державної влади повноважень один одного у цій сфері.

Водночас вище вказані зауваження мають дискусійний характер та мають на меті лише додатково уточнити та пояснити окремі аспекти такої важливої для науки конституційного права теми як «Дискримінація та інституційний механізм її подолання в Україні». Відтак зроблені зауваження у жодному разі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Янковець І. В., яка є самостійним, оригінальним та новаторським дослідженням, у якому авторці вдалося отримати нові важливі наукові результати та зробити обґрунтовані висновки щодо теми дискримінації та інституційних механізмів її подолання в Україні.

Таким чином, на підставі вище викладеного можу зробити цілком впевнений висновок, що дисертаційне дослідження на тему «Дискримінація та інституційний механізм її подолання в Україні» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року

№ 283), пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Янковець Інна Володимирівна за результатами захисту у встановленому порядку заслуговує на присвоєння освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
державно-правових дисциплін
Луганського державного університету
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка
2.04.21

В.Ф. Нестерович

*Підпис В. Ф. Нестеровича
засвідчую*

Проректор

імені Е. О. Дідоренка

МДУВС

Дідоренка

В. Р. Кал